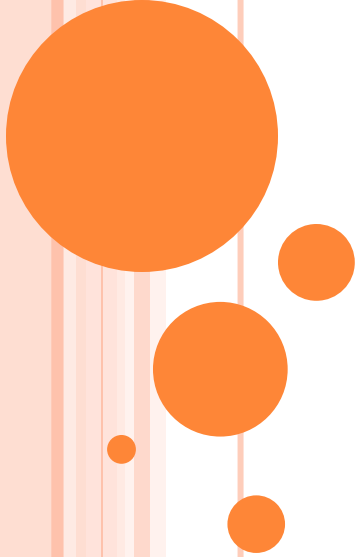

Bursalı İsmâil Hakkı'

Mutasavvuf, şair İsmail Hakkı uzun süre Bursa'da yaşadığı için Bursevi, bir süre Üsküdar'da yaşadığı için Üsküdari, Celvetiyye Tarikatı'na mensup olduğu için de Celveti lakaplarıyla, özellikle Bursevi lakabıyla tanınmıştır.

□ *Bursalı İsmâil Hakkı kimdir?*

Asıl adı İsmâil'dir. 1652 (H.1063) tarihinde Bulgaristan'da Aydos kasabasında doğdu. İstanbul'dan Aydos'a gelip yerleşen Mustafa Efendi'nin oğludur. Babası Mustafa Efendi, aslen İstanbulludur.

İsmail Hakkı, döneminin ünlü bilginlerinden Abdülbaki efendi'den İslami bilimler alanında özel dersler alarak yetişti. Babası Aydos'ta irşad faaliyetinde bulunan Cevleti Şeyhi Atpazarlı

Osman Fazlı'nın müridlerinden olmuştu. Yedı yaşında annesi vefat ettikten sonra İsmail Hakkı bir süre Ahmet Efendi'den Arapça dersleri aldı.

Sonra Osman Fazlı'nın Edirne halifesi Seyyit Abdülbaki Efendi ile birlikte Edirneye gitti. Burada din bilgilerini geliştirerek, sarf, nahiv, mantık, beyân, fıkh, kelâm, tefsîr ve hadîs dersleri aldı, bir yandan da güzel yazı ile meşgl oldu. Fıkıhta Mltekâ, kelâmda şerhi Akâid adlı eserleri okudu. Okuduęu bütün eserleri kendi el yazısı ile yazdı.

Öğrenimini tamamlayınca İstanbul'a giderek 1674 (H.1085) yılında Zamânın büyük âlimi Osman Fazlî'dan ilim öğrenmek için, Osman Fazlı'ya mrid oldu ve burada ayrıca Mehmet Efendi' tecvid (Kur'an okuma usul) ve başka hocalardan Farsça ders aldı.

İcazetnamesini (diplomasını) aldıktan (1673) sonra da şeyhi Fazlı Efendi'nin nerisi ile İstanbul'da vaazlar vermeye başladı.

Vaazlarını sürdürürken büyük şairlerin Farsça divanlarını ve ayrıca Kimi eserleri inceledi.

- Birgün hocası Osman Fadlî, onu yanına çağırarak; "Senin istidâdın gelmiş." dedi. Sonra Besmele çekip, Fâtiha-i şerîfeyi okudu ve üzerine üfledi. "Seni Bursa'ya halîfe yaptım." buyurdu. Kendisi şöyle anlatır: "Hocam beni Bursa'ya halîfe olarak tâyin ettiği zaman Mutavvel adlı eseri okuyordum. Hocamın Fâtiha okuyup üzerime üflemesinden sonra, bende başka bir hâl zuhûr etti. Hocamın bu duâsından sonra ilâhî feyz ve mârifetlere kavuştum. Bundan sonra âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîflerin tefsîr ve te'villerini yapmaya başladım. Muhyiddîn-i Arabî, Abdülkâdir-i Geylânî, İbrâhim Edhem, Üftâde ve Azîz Mahmûd Hüdâyî hazretlerinden mânevî olarak fâidelendim."

İsmâil Hakkı Efendi, Bursa'ya gittikten bir süre sonra hocası tarafından Üsküp şehrine gönderildi. Burada insanlara vâz ve nasîhatta bulunmaya başladı. Bu sırada

hocasının şu mektubu ile talebe yetiştirmeye başladı:

"Oğlum Şeyh İsmâil Efendi! Aklen ve dînen, güzel ve beğenilmiş olan şeyleri yapmalarını halka söyle. Kötü ve beğenilmeyen şeyleri yapmaktan onları men et. Kalem sûresinin kırk sekizinci âyetinde yer alan hitâba hazır ol. Sabırlı ol, şükür edici ol. Gecelerinde ibâdet et. Gündüzleri oruç tut. Muttakî ol. Kötü zanna sebep olacak, töhmet altında bırakacak yerlerden sakın. Şâyet böyle yerlere dâvet olsan bile gitme. Nasıl olursa olsun halkı ilme ve amele dâvet eyle. Onları îtikâdî ve amelî yönden terbiye eyle. Yanında buldukları ve bulunmadıkları zaman onlar hakkında iyi konuş. Ne şekilde olursa olsun kendi varlığını ortaya koyma."

- İsmail Hakkı, 1685 yılında, şeyhinin isteği üzerine edirne'ye giderek, burada Şeyhinin evinde üç aya yakın bir süre konuk oldu ve onun göze timinde "Fuşûşü'l-hikem" i okuma olanağı buldu. Bir süre sonra Osman Fazlı, İsmail Hakkı'yı Bursa'ya halifesi olarak atadı (1685). Şeyhinin önerisine uyarak, Ulucami ile birlikte kimi başka camilerde vaazlar vermeye başladı. Temmuz 1685'ten itibaren verdiği vaazlarında Kur'an-ı Kerim'i Fatiha suresinden başlayarak tefsir etmeye, vaazda söylediklerine tasavvufî yorumlar ekleyip şiir ler söyleyerek ve Arapça olarak yazıya ge çirmeye başladı. Bu şekilde meydana getirdiği "Rûhu'l-beyân" adlı ünlü tefsirini Eylül 1705'te tamamladı ve bu arada başka eserler de kaleme aldı. Bursa'da verdiği vaazlarla sevilerek büyük bir üne kavuştu

تَفْسِيرُ رُوحِ الْبَيْكِ

Rûhu'l Beyân

- Kur'an Meâli ve Tefsiri -

İsmail Hakkı BURSEVÎ

- Din ve dünyâ saâdetine sebep olan hocası Osman Fadlî, Kıbrıs'a gönderilince; "Canımız gitti, bedenimiz burada niye durur." diyerek, Magosa'ya gitmek üzere yola çıktı. Birgün sohbet esnâsında sohbette bulunanları bir cezbe, kendinden geçme hâli kapladı. İsmâil Hakkı Efendi, o sırada, Azîz Mahmûd Hüdâyî hazretlerinin bir ilâhisini ve arkasından bir aşr-ı şerîf okudu. Bunun üzerine hocasının duâsına nâil oldu. Osman Fadlî Efendi, İsmâil Hakkı'ya dönerek;
- "Seni buraya getiren mîrâsındır. Çünkü senden başka kalbimde uygun bir kimseyi göremedim." dedikten sonra, parmağını İsmâil Hakkı'nın ağzının ortasına koyup; "Bu nefes benden sonra sana nasîb olsun." dedi. İsmâil Hakkı şöyle der:
- "Hocam böyle buyurduktan sonra bende öyle bir zevk ve hâller hâsıl oldu ki, maqsadıma kavuştum." Yine bir Cumâ günü Osman Fadlî, İsmâil Hakkı'yı yanına çağırdı. Bir tefsîr şerhini uzatıp; "Al şunu, otuz altı yıllık mahsulümdür. Allahü teâlâ sana daha ziyâdesini ihsân etsin." diye duâ etti.

İsmâil Hakkı Efendi, hocasının vefâtından sonra Konya, Seydişehir, Söğüt, İznik ve İstanbul yolu ile Bursa'ya geldi. Bu yolculuk sırasında hazret-i Mevlânâ'yı, Sadreddîn Konevî'yi ve Eşrefzâde Abdullah Rûmî'yi ziyâret etti. İkinci Mustafa Hânın, dâveti üzerine, 1695 (H.1107) senesinde Edirne'ye gitti. Nemçe seferinde, orduya cihâdın sevâbını ve büyüklüğünü anlatarak, askeri coşturdu. İsmâil Hakkı Efendi, Elmas Paşanın hazır bulunduğu gazâların hepsine katıldı. İsmâil Hakkı Efendi, ordunun zaferlerle geri dönüşünden sonra yaralı olduğu hâlde Bursa'ya döndü ve talebe yetiştirmeye, eser yazmaya devâm etti.

- Hocası Seyyid Osman Fadlî'nin vefâtından yirmi sekiz sene sonra, gördüğü bir rüyâ üzerine âilesiyle birlikte Şam'a gitti. Şam'da üç sene kadar kaldı. Sonra Allahü teâlânın izni, Resûlullah efendimizin işâreti üzerine İstanbul'a gitti. Üç sene kadar Üsküdar'da kaldı. Bu sırada otuza yakın eser yazdı.

- İsmâil HakkıEfendi, 1722 (H.1135) senesinde Bursa'ya gitti. İlk iş olarak bir dergâh yaptırdı ve ismini "Câmi-i Muhammedî". koydu.Dergâh; mescid, semâhâne, çilehâne ve misâfir odalarından meydana gelmiştir. Câminin kitâbesi bizzatİsmâil Hakkı Efendi tarafından yazıldı. Son yıllarını da irşad çalışmaları ve eser yazarak geçiren İsmail Hakkı, Yetmiş altı yaşında iken, 20 Temmuz 1725' (H.1137) te Bursa'da senesinde Hakk'ın rahmetine kavuştu. Kabri, yaptırdığı ve bugün İsmâilHakkı Tekkesi diye anılan Câmi-i Muhammedî'nin mihrâbının arkasındadır.

KÂDIRİ SÂDÂTINDAN
KUTBUL AKTAR
NÂİB-IRÂSÜLLÂH
EDİRNE'Lİ MÂVLUCCO
AHMET İYENDİ
KUDÜSE SİRREHU
RUHU İÇİN
EL - FÂTİMA
D.Y.1902 RESİDANKE
VEFATI 1955 BURSA

- 136 kadar eser yazdığı bilinen İsmail Hakkı, halvetiye tarikatına bağlı bir şeyh idi. Tasavvufi alanda birçok eseri bulunmaktadır. Adına cami yaptırılmıştır. Yazdığı bir metin mezar taşı kitabesi olarak türbesinde bulunmaktadır. Ruhul Beyanı tefsiri yazabilmek için 23 yıl boyunca çalışmalarını sürdürmüştür. Hayatının hiçbir anını boş geçirmeme çabasından dolayı zamanını çoğunlukla tasavvufi alanda edebi eserler yazmakla geçirmiştir. Kendisi, aldığı eğitim ve edindiği bilgiler sonucunda hem tasavvuf şeyhi olmuş, hem de birçok âlim yetiştirmiştir.

Esereli sâde bir üslûp ile yazmıştır.
Eserlerinden bâzıları şunlardır:

- 1) Tefsîr-i Rûh-ul-Beyân: Kur'ân-ı kerîmin tefsîridir.
- *Ruh-ül Mesnevi*, (Mevlana'nın Mesnevisi üzerine yazılmıştır.
- **3) Şerh-i Pend-i Attâr,**
- **4) Kitab-ül Hitab**
- **5) Şerh-i Hadîsi Erbaîn,**
- **6) Dîvân**